

УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ

УДК: 631.1

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ЇХ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

В. П. Синчак, д.е.н., професор, Хмельницький університет управління та права

А. В. Крушинська, Хмельницький університет управління та права

Розглянуто основні підходи до розкриття сутності фінансової безпеки. Запропоновано авторське визначення фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств.

Ключові слова: конкурентоспроможність, фінансова безпека, конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств, фінансова безпека сільськогосподарських підприємств.

Постановка проблеми. Упродовж останніх років дедалі більшої актуальності набувають питання конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств України, зважаючи на їх важливу роль у соціально-економічних процесах, розвитку агропромислового комплексу, створенні численних робочих місць для сільського населення, що є необхідним фактором його відтворення. Тому, очевидною доцільністю є ґрунтовне дослідження фінансової безпеки як фактору впливу на конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств, особливо, зважаючи на їх нестійке фінансове становище, викликане трансформаційними економічними процесами, в яких вони перебувають.

Аналіз досліджень. Питанням конкурентоспроможності та фінансовій безпеці присвячена значна кількість праць провідних вітчизняних і зарубіжних науковців, серед яких В. Андріанов, О. Барановський, О. Ладик, А. Логвина, Ю. Любимцев, М. Мікуліна, Н. Міценко, А. Остапенко, М. Портер, О. Підйомний, О. Смик, А. Сухоруков, С. Тітова, Б. Шлюсарчик та інші дослідники. Проте досі малодослідженими залишаються питання, пов'язані з фінансовою безпекою як необхідною умовою конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств.

Формування цілей статті (постановка завдання). Виходячи з означеної проблеми, метою статті є дослідження основ фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств та виявлення її впливу на конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств.

Виклад основного матеріалу. Дослідження фінансової безпеки впродовж останніх років набули самостійності та відокремленості від поняття економічної безпеки, з якою вона донедавна ототожнювалась. Проте у багатьох працях увага акцентується саме на понятті фінансової безпеки території (держави або регіону), в той час, як принциповим залишається питання дослідження теоретико-методологічних основ фінансової безпеки галузі. В контексті сільського господарства питання фінансової безпеки є особливо актуальним, оскільки її дослідження сприятиме розробці механізмів фінансової підтримки та стимулювання конкурентоспроможності галузі.

Саме ж поняття конкурентоспроможності, як

відзначає В. Андріанов, є багатоплановою економічною категорією, яку можна розглядати на декількох рівнях. Це конкурентоспроможність товарів, товаровиробників, галузей, країни в цілому. Між всіма цими рівнями існує взаємозв'язок: адже конкурентоспроможність країни і галузі залежить від здатності конкретних виробників випускати конкурентоспроможні товари [1, с. 47]. Тобто конкурентоспроможність галузі є узагальнюючою характеристикою конкурентоспроможності підприємств, зокрема і сільськогосподарських.

Розглядаючи поняття конкурентоспроможності, неможливо оминати увагою погляди одного з провідних дослідників конкурентоспроможності М. Портера, який писав: "...в будь-якій галузі економіки сутність конкуренції визначається п'ятьма силами: 1) загрозою появи нових конкурентів; 2) загрозою появи товарів-замінників та аналогічних послуг; 3) спроможністю постачальників комплектуючих виробів торгуватись; 4) спроможністю покупця торгуватись; 5) суперництвом між існуючими конкурентами..." [2, с. 52-53]. При цьому М. Портер зазначав, що саме ці п'ять сил дозволяють визначити прибутковість галузі, оскільки вони впливають на ціни, які можуть диктувати компанії, на втрати, на розміри інвестицій, необхідні для того, щоб конкурувати в цій галузі [3, с. 182]. Проте необхідне розширення існуючого переліку, що зумовлено новими вимогами ринкової економіки, посиленням конкурентної боротьби, неспроможністю окремих галузей вести її повною мірою. До таких галузей, зважаючи на її кризовий стан, слід віднести і сільське господарство.

Зважаючи на те, що конкурентоспроможність галузі розуміється як «відносна здатність (продуктивність) сектора (галузі) національного господарства, у порівнянні з іншими суб'єктами економічних відносин до: виробництва сучасних, технологічно інтенсивних товарів, вирішення нових технічних проблем, досягнення (постійно зростаючих) доходів при високому рівні зайнятості та відносно високому рівні заробітної плати...» [4, с. 22], можна зробити висновок, що такий підхід орієнтується на галузі, які характеризуються високими темпами розвитку та рентабельності, інноваціями виробництва тощо. Проте таке трактування виключає можливість ведення конкурентної боротьби галузями з низьким темпами росту

та нестійким фінансовим станом, хоча очевидним є факт, що саме такі галузі у найбільшій мірі потребують побудови системи конкурентних переваг. Тому, особливої актуальності набуває формування механізму фінансової безпеки, як необхідної передумови конкурентоспроможності галузей, що знаходяться в кризовому та посткризовому періодах.

Обґрунтуємо цю позицію, виходячи з сутності поняття фінансова безпека, до трактування якої, до речі, також ще не вироблені однозначні підходи. Так, Ю. Любимцева і А. Логвина [5, с.55-56], вважають, що фінансова безпека являє собою забезпечення такого розвитку економіки, фінансової системи і фінансових відносин та процесів у країні та регіоні, за якого створювалися б необхідні (прийнятні) фінансові умови та ресурси для соціально-економічної стабільності і розвитку суспільства в цілому та конкретного регіону, збереження цілісності й єдності фінансової системи (включаючи грошову, бюджетну, кредитну, податкову та валютну системи), успішного протистояння внутрішнім і зовнішнім загрозам країни в цілому й конкретному району зокрема.

Проте, наведене визначення фінансової безпеки, як уже зазначалось, розглядає її швидше в територіальному аспекті, ніж у галузевому. Як зауважує О.І. Барановський, увага до фінансової безпеки є не випадковою, оскільки у процесі реструктуризації фінансових відносин беруть участь учасники всіх рівнів відтворювального процесу (підприємства, галузі та держава), що потребує значних обсягів фінансових ресурсів [6, с.13-15]. Дещо розширює цю думку А.С. Остапенко, який пише, що фінансова безпека підприємства є основою формування фінансової безпеки галузі, яку можна розглядати як систему фінансового захисту життєво необхідних інтересів суб'єкта господарювання, яка базується на фінансовому забезпеченні, фінансовій стійкості та зниженні рівня загроз суб'єкта господарювання [7].

Проведене дослідження сутності фінансової безпеки дає підстави вважати її необхідною умовою розвитку сільського господарства та вимагає розробки основних напрямків державної політики у цій галузі. Незаперечним є факт, що розвиток сільського господарства є одним з пріоритетних напрямів розвитку України як аграрної держави. Тому логічним є звернення уваги вчених-економістів на фінансову безпеку, яка стосовно сільськогосподарських підприємств розглядається як сукупність фінансових інструментів запобігання негативного впливу факторів розвитку сільськогосподарських формувань для забезпечення випуску високоякісної та конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції з метою забезпечення продовольчої безпеки населення України [8, с. 3].

Дещо з іншої точки зору обґрунтовує фінан-

сову безпеку С. П. Тітова, яка визначає її як стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів, виражений у найкращих значеннях фінансових показників: рентабельності, оборотності, якості управління, структури капіталу, норми виплати за цінними паперами, курсової вартості її цінних паперів як „синтетичного індикатора поточного фінансово-господарського становища й перспектив її технологічного та фінансового розвитку” [9, с. 97]. Тобто фінансова безпека розглядається з позиції ефективності використання ресурсів без урахування специфіки функціонування підприємств.

Деякі науковці, навпаки, досліджують її лише на макрорівні, з точки зору захищеності суб'єкта підприємницької діяльності від різного роду загроз (внутрішніх і зовнішніх) [10]. Безумовно, поняття фінансової безпеки підприємств кореспондує з поняттям фінансової безпеки держави, але в той же час мікрорівень має властиві йому особливості.

Беручи до уваги зазначене вище, пропонуємо фінансову безпеку сільськогосподарських підприємств розглядати як складову їх економічної безпеки, що характеризується стійким фінансовим станом, захищеністю від різного роду загроз, у тому числі, спричинених сезонністю виробництва, здатністю забезпечувати фінансові інтереси та підтримувати фінансові відносини з іншими суб'єктами й бути адаптованим до змін зовнішнього та внутрішнього середовища з найменшими втратами.

Крім того сам зміст поняття «фінансова безпека сільськогосподарських підприємств» розкриває його взаємозв'язок з національною безпекою країни в цілому, оскільки дефіцит сільськогосподарської продукції, який можливий за недостатності фінансових ресурсів може призвести до незабезпечення базових потреб життєдіяльності суспільства та порушення економічної стабільності держави, що лише підкреслює важливість підвищення їх конкурентоспроможності.

Відтак, можна стверджувати, що фінансова безпека сільськогосподарських підприємств є одним з інструментів захисту фінансових інтересів не лише на мікрорівні, але й на макрорівні за рахунок гарантування продовольчої безпеки та створення основ для побудови конкурентоспроможної національної економіки. Необхідною передумовою для цього є побудова механізму забезпечення фінансової безпеки сільського господарства з урахуванням джерел формування фінансових ресурсів і мінімізації фінансових ризиків, що уможлиблюється шляхом впливу фінансових важелів та інструментів, удосконаленням економічних відносин і забезпеченням сталого розвитку аграрного сектору. Щодо останнього, то нестабільна ситуація в сільському господарстві України спричинена рядом факторів, які можна згрупувати, виділивши окремою складовою ті, що

пов'язані з недосконалістю конкурентних відносин (рис. 1).

Проблеми фінансової безпеки поглиблюються зниженням конкурентоспроможності галузі та послабленням позицій сільськогосподарських товаровиробників у формуванні продовольчої безпеки. Крім недостатньої конкурентоспроможності продукції, порівняно з імпортованими товарами, спостерігається і втрата конкурентних переваг на ринку робочої сили разом із міграцією працівників до інших галузей, що характеризується вищою заробітною платою та відсутністю сезонності виробництва.

Виходячи із запропонованого змісту фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств, вважаємо, що доцільно відвести властиве

їй місце в системі формування конкурентоспроможності галузі. Безперечно, вона передбачає ефективне формування та найраціональніше використання фінансових ресурсів, що є неможливим без оптимального поєднання наведених на рис. 2 складових, методів, важелів та інструментів механізму забезпечення фінансової безпеки, який дозволяє досягти беззбиткової діяльності, підвищення ефективності господарювання та зміцнення національної економіки. При цьому, важливу роль відіграє своєчасна діагностика, моніторинг та управління ризиками в аграрній сфері, які узагальнено можна розділити на виробничий, майновий, технологічний, юридичний, фінансовий, екологічний, ризик партнерства [15, с. 90-91].

Фактори впливу на фінансову безпеку сільськогосподарських підприємств

На макрорівні	Галузеві	На мікрорівні
<ul style="list-style-type: none"> - недосконалість законодавчої бази; - економічна та правова нестабільність; - бюджетний дефіцит та недостатність державних резервів; - зростання зовнішнього та внутрішнього боргу; - низький споживчий та платоспроможний попит; - девальвація вітчизняної валюти; - недоступність дешевих кредитних ресурсів; - незахищеність прав інвесторів; - недосконалість процесів реорганізації та приватизації підприємств, зокрема сільськогосподарських. 	<ul style="list-style-type: none"> - невиважена аграрна політика; - обмежені обсяги фінансування; - ресурсовитратність виробництва; - нерівність можливостей економічного розвитку малих, середніх і великих підприємств; - платіжна криза; - висока ймовірність ризиків: фінансових, природно-кліматичних тощо; - низька фінансова стійкість підприємств галузі; - недостатня державна підтримка розвитку галузі; - застаріла матеріально-технічна база; - недосконала структури виробництва продукції; - недостатність розвитку інфраструктури галузі; - відтік працівників у інші сфери діяльності. 	<ul style="list-style-type: none"> - некомпетентність, низький рівень кваліфікації управлінського персоналу та працівників підприємства; - невиважений вибір стратегії та тактики фінансової діяльності; - неефективне управління фінансовою діяльністю, зокрема: дебіторською і кредиторською заборгованостями, грошовими потоками, амортизаційною політикою тощо; - неналежне інформаційне забезпечення та консультаційне обслуговування; - недостатня обґрунтованість інвестиційних проектів та джерел їх фінансування.
Пов'язані з недосконалістю конкурентних відносин		
<ul style="list-style-type: none"> - неефективність антимонопольної політики; - нерозвиненість інфраструктури національного ринку; - низька конкурентоспроможність сільськогосподарської продукції; - невідповідність національних та європейських стандартів якості сільськогосподарської продукції; - сировинна спрямованість конкурентної боротьби; - високий рівень недобросовісної конкуренції. 		

Рис. 1. Фактори впливу на фінансову безпеку сільськогосподарських підприємств.

Примітка. Розроблено авторами.

Отже, фінансову безпеку сільського господарства слід розглядати як відтворювально-необхідний рівень її фінансового забезпечення,

який передбачає водночас гарантування продовольчої безпеки [16, с. 69].

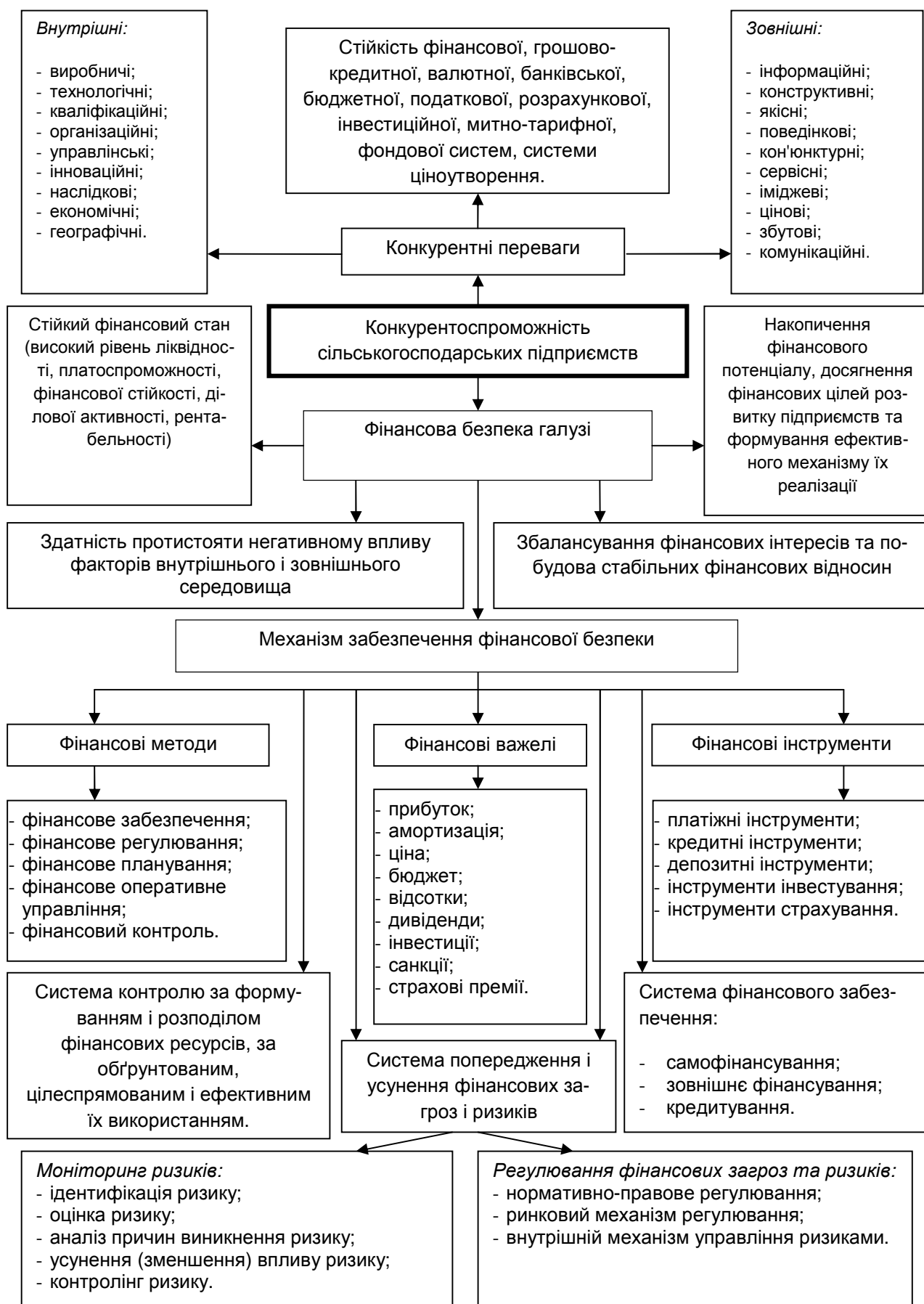

Рис. 2. Механізм забезпечення фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств

Примітка. Розроблено авторами за даними [11-14].

Важливе місце у системі конкурентоспроможності галузі посідають критерії та показники, що дозволяють виявляти поточний стан та зміни у рівні фінансової безпеки. Використання індикаторів фінансової безпеки сільського господарства повинно стимулювати конкурентоспроможність підприємств та можливість поліпшення їх фінансового забезпечення.

Серед показників фінансової безпеки науковці [17, с. 73; 18, с. 73] виділяють фінансові індикатори, кожен з яких має свої граничні (порогові) значення, а у разі їх невідповідності – є свідченням проблемних ситуацій та прояву диспропорцій. Це в свою чергу дозволяє визначити можливість втрати підприємствами галузі конкурентоспроможності на зовнішніх і внутрішніх ринках та їх поглинання конкурентами. Застосування таких індикаторів надасть необхідну інформацію для подальшого управління сільським господарством з урахуванням цілей державного регулювання розвитку галузі.

Звісно, для досягнення зазначених цілей важливе значення має державна фінансова підтримка. Саме тому рішеннями уряду передбачено щорічне виділення 5 % видатків державного бюджету для створення конкурентоспроможного агропромислового комплексу. Проте доводиться констатувати, що дотримання цієї пропорції не завжди має практичну реалізацію. На нашу думку, така підтримка має супроводжуватися наступними основними заходами:

- підтримка експорту сільськогосподарської продукції шляхом податкового стимулювання;
- використання пільгових державними кредитами;
- застосування різних видів фінансової санації для збанкрутілих сільськогосподарських підприємств та тих, що знаходяться в кризовому стані;
- створення умов для активної інвестиційної політики у сільському господарстві з метою оновлення матеріально-технічної бази виробників-аграріїв;
- сприяння розвитку конкурентних відносин через удосконалення антимонопольних заходів щодо товарів та послуг, які надаються сільськогосподарським підприємствам;
- вирішення проблем цінової політики з метою мінімізації відтоку фінансових ресурсів від сільськогосподарських товаровиробників до інших секторів національної економіки.

Висновки. Таким чином, дослідження особливостей формування фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств дозволить більш обґрунтовано розглядати їх конкурентоспроможність, оскільки, безумовно, є однією з передумов розвитку останньої. Використання механізму забезпечення фінансової безпеки, зокрема системи фінансових індикаторів дасть змогу оперативно виявити негативні тенденції у формуванні конкурентних переваг сільськогосподарських підприємств та дозволить вжити заходів для їх подолання.

Список використаної літератури:

1. Андрианов В.Д. Конкурентоспособность России в мировой экономике // Мировая экономика и международные отношения. – 2000. – № 3. – С. 47-49.
2. Портер М. Стратегія конкуренції / М. Портер; [пер з англ. А. Олійник, Р. Скільський]. – К.: Основи, 1997. – 390 с.
3. Там само, с. 182.
4. Шлюсарчик Б. Еволюція і співвідношення понять конкуренції та конкурентності / Б. Шлюсарчик // Академічний огляд. – 2001. – №1. – С. 22-25.
5. Любимцев Ю. Концепция финансовой безопасности (общегосударственный и региональный аспекты) / Ю. Любимцев, А. Логвина // Вопросы экономики. – 1998. – № 2. – С. 55–64.
6. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення): монографія / О.І. Барановський. – К.: Київ. нац. торг.- екон. ун-т, 2004. – 759 с.
7. Остапенко А. С. Теоретичні аспекти фінансової безпеки підприємства [Електронний ресурс] / А. С. Остапенко. – Херсон: Херсонський НТУ, 2011. – № 7. – Режим доступу до статті: <http://viem.edu.ua/konf2/art.php?id=0134>
8. Мікуліна М.О. Фінансова безпека розвитку сільськогосподарських формувань: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. екон. наук: спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / М. О. Мікуліна. - К. – 2008. – 19 с.
9. Тітова С. П. Основи формування фінансової складової економічної безпеки аграрних підприємств / С. П. Тітова // Економіка АПК. – 2010. – № 9. – С. 96–101.
10. Підхомний О.М. Типологія загроз фінансовій безпеці суб'єктів підприємницької діяльності / О.М. Підхомний, Н.О. Микитюк, І.П. Вознюк // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку №605. -Л.: Вид-во Нац. ун-ту "Львів. політехніка", 2007. - С. 119-123.
11. Міценко Н. Г. Конкурентоспроможність і конкурентні переваги підприємства в сучасних ринкових умовах / Н. Г. Міценко, О. С. Смик // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.3. – С. 243-247.
12. Крупка М. І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки / М. І. Крупка // Фінанси України. – 2001. – № 11. – С. 86–98.

13. Сокиринська І.Г. Діагностика фінансового забезпечення діяльності підприємства / І.Г. Сокиринська // Фінанси України. – 2003. – № 1. – С. 88–95.
14. Бланк І.А. Управление финансовыми рисками / И.А. Бланк. – К.: Ника-Центр, 2005. – 600 с.
15. Березовий В.М. Управління кредитним ризиком аграрних позичальників / В.М. Березовий // Фінанси України. – 2006. – № 1. – С. 86–93.
16. Власов В.І. Глобальна продовольча проблема: монографія / В.І. Власов. – К., 2001. – 506 с.
17. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення): монографія / О.І. Барановський. – К.: Київ. нац. торг.- екон. ун-т, 2004. – 759 с.
18. Сухоруков А.І. Фінансова безпека держави: навч. посіб. / А. І. Сухоруков, О. Д. Ладик. – К.: ЦУЛ, 2007. – 192 с.

Рассмотрены основные подходы к обоснованию определения финансовой безопасности. Предложено авторское определение финансовой безопасности сельскохозяйственных предприятий.

Ключевые слова: конкурентоспособность, финансовая безопасность, конкурентоспособность сельскохозяйственных предприятий, финансовая безопасность сельскохозяйственных предприятий.

The main approaches to disclosure of essence of the financial security are examined. The author's definition of the financial security of agricultural enterprises is propounded.

Keywords: competitive ability, financial security, competitive ability of agricultural enterprises, financial security of agricultural enterprises.

Рецензент: д.е.н., професор С.А. Кравченко

Дата надходження в редакцію: 12.04.2012 р.

УДК 675:658

АВТОМАТИЗАЦІЯ ОБЛІКОВИХ ПРОЦЕСІВ: ВПРОВАДЖЕННЯ ТА ПЕРЕВАГИ РОБОТИ СИСТЕМИ

С. А. Гаркуша, к.е.н., Сумський національний аграрний університет

В статті розглянуто питання впровадження автоматизованих систем обліку на підприємства. Подані основні переваги та можливості роботи даної системи, наведені результати від її впровадження.

Постановка проблеми у загальному вигляді. На сучасному підприємстві обчислювальна техніка суттєво підвищує якість обробки облікової інформації. При цьому застосування комп'ютерів змінюється зміст та організація праці облікового персоналу: зменшується кількість ручних операцій з обробки первинних документів, систематизації облікових показників, заповнення реєстрів та звітних форм. Облікова праця стає більш творчою, спрямованою на організацію та удосконалення обліку.

Застосування комп'ютерної техніки вносить значні зміни до організації бухгалтерського обліку, причому з допоміжного засобу обчислювальна техніка перетворюється на визначний фактор організації обліку. Ці зміни зумовлені тим, що змінюються способи обробки даних, при яких забезпечується різна швидкість надання звітної інформації, а при переході до автоматизованої форми бухгалтерського обліку прискорення швидкості надання інформації досягається раціональною організацією облікових даних, одноразовим їх отриманням та передачею за всіма напрямками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розв'язанню теоретичних і методологічних питань розробки в галузі автоматизації облікових процесів і впровадження системи на підприємства присвячена значна кількість досліджень вітчиз-

няних вчених таких як: Кузьмінській Ю., Писарчук О.В., Костецька Н.І., Левицька С.О, Марченко Д.М., Аніловська Г.Я. та ін.

Але на сьогодні залишається дуже багато невирішених питань, які стосуються практичного впровадження програм для ведення бухгалтерського обліку на підприємства всіх форм власності.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є теоретичне обґрунтування впровадження автоматизованих систем обліку на підприємства та узагальнення переваг від їх використання.

Виклад основного матеріалу. Основою удосконалення бухгалтерського обліку є підвищення рівня економічних знань та ділової кваліфікації працівників облікового складу, оскільки в сучасних умовах правильно і раціонально організувати облікові роботи в підприємстві можуть тільки спеціалісти, які знають як методологію і техніку обліку, так і економіку виробництва. Вони повинні володіти певним рівнем знань в галузі планування, фінансування, кредитування, економічного аналізу, права, ефективно використовувати сучасні засоби обчислювальної техніки для опрацювання обліково-економічної інформації. Як зазначає Наконечна Н.В. [1, с. 330] із запровадженням автоматизованих облікових систем на підприємстві, бухгалтери та управлінці отримую-